

VEKERDI LÁSZLÓ EMLÉKTÁBLÁJA A HATÁRŐR UTCA 27/A-BAN

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves vendégek, hajdani lakótársak!

Vekerdi László régi barátai, kollégái, tanítványai, tisztelői nevében; s a Bethlen Gábor Alapítvány kuratóriuma képviselőjében köszöntöm az egybegyűlteket. Köszönöm, hogy eljöttek emlékjelet-állító megemlékezésünkre e társasházhoz, amelyben barátunk, tanárunk 70 négyzetméternyi lakásában a fél életét leélte.

Tanítja és – az MTA Könyvtárával szimbiózisban – a színhelye volt e ház, a korabeli közéletet meg-megmozgató férfi küzdelmekkel teli alkotó munkájának.

Fészek is volt, ahol Judit asszonnyal boldogan meghúzódhatott, ahogyan tudott.

Nehezen tudott meghúzódni, mert nyugtalan alkat volt. Igaz, hogy telefon nem zavarta, mert hiába kérelmezte, azt a „szocializmusban” nem kapott. Hajtotta azonban igazságérzettel párosuló tudásvágy. A szellem robotosaként szolgált; olvasott, jegyzetelt, recenzált, vitázott, lektorált, fordított, cikket, kritikát írt, szerkesztett, tanított, s mindig arra készült, hogy majd megírja tervezett könyveit, esszéit is. Életművét a tanulással párosuló alkotás kényszer hatotta át. Ezt sajátította el, miközben a teremtés titkát kutatta az európai szellemiséget meghatározó három kiváló tudós-ember: Galilei, Newton és Bolyai életében. Századokat átívelve igyekezett velük a legbensőbb kapcsolatba kerülni, s szellemi érintkezését, élményeit olvasóival is megosztani. Útkereső tájékozódása, életerejé szinte meghatványozódott az idő tájt, amikor az egyetem bölcsészkarán tanított. (Akkor költözött ide, új lakásába, s akkoriban került

a MTA Könyvtárába is.) Tanúsíthatom, hiszen ekkor lettem tanítványa – majd két évig munkatársa is a *Kutatómunkások* c. könyv elkészítésében –, hogy kivételes tudású, áldozatos nemzetnevelőként tisztelt minden teljesítményt és embert, de ki nem állhatta, kigúnyolta az álságot, az uraskodó gőgöt, a tekintélyelvűséget. A kor hatalmasai ezt nehezen tűrték, sokféleképpen büntették. Az értelmiség jó része és mindazok, akik ismerték, olvasták, előadásokon vagy rádióban hallhatták, viszont úgy tisztelték őt, mint aki a tudomány igazi öre, élő lelkiismerete maradt a honi társadalomban!

Vekerdi László nevét, az *Arcok és vallomások* sorozatban megjelent *Németh László* portré kapcsán ismerte meg a hazai közvélemény. A másokért élő, értékeremtő, az esszéírók közép-pontba állító kitűnő könyv miatt óriási támadás zúdult a szerzőre. Ennek egzisztenciális következményei voltak; kirúgták a Matematikai Kutatóintézetből. Vekerdi a nemtelen támadások következtében „félpénzért” került a *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Szerzeményezési Osztályára*. Ahogy tisztelői állították: közel négy évtizeden át „*Michelangelóként széklábakat faragott*”. A könyvtárat használó természettudósok azonban tudják, hogy a magyar tudományos élet szerencséjére történt ez így, hiszen az ő értő szakmai munkája és lebilincselő tájékozottsága, szolgálata nélkül, a Kádár-korszakban, sőt utána sem kerülhettek volna a világ élenjáró tudományos művei, fontos folyóiratai hazánkba, a MTA Könyvtárába. Nemcsak szerzeményezett. Sokat olvasott, írt; konzultált velünk munkahelyén.

Sokoldalúságát jelzi, hogy megjelent írásai, munkái számtalan tudományterülethez köthetők, mint pl.: tudománytörténet, orvostörténet, matematikatörténet, fizika (és története), irodalomtörténet, természettudomány, biológia, általános nyelvészet, történet-tudomány, művelődéstörténet, néprajz, informatika, kibernetika, genetika, lexikonok története, mechanika, kémia, könyvkiadás, régészet, helytörténet, fotótörténet, földrajz, ökológia, szobrászat, könyvtártörténet, olvasástörténet, statisztika, filozófia s még folytathatnánk. A latin, angol, német, francia nyelven túl, a szláv nyelveket is ismerte, tájékozódásaiban használta őket.

A Magvető Kiadó népszerű *Gyorsuló idő* sorozatát – a hetvenes évek közepén – az ismeretterjesztő szándék jegyében indította el. Hű maradt pedagógus és lelkes ősei hivatásához akkor is, amikor igazi népművelőként, a Magyar Rádió *Véges végtelen* c. műsorának kétszáz adásában – Herczeg János közreműködésével – megosztotta csillogó tudását a világról. A magyar szellemi élet legendás alakjaként, magányos ellenállóként, a hatalomnak, tekintélynek behódolni nem akaró utolsó szabad emberként méltatták 2003-ban, az év ismeretterjesztő tudósa díj átadásakor. Jellemző rá, ahogyan fogadta a kitüntetését: „*Máskor ne ilyen vén hülyének adjátok a jutalmat, aki már nem tud mit kezdeni vele*” – e szavakkal vette át a díjat, az örök ellenzéki és kivételes tudású polihisztor. (Sajtóhír).

Tizenhat könyve, tizenöt könyvfordítása, több mint félezer kisebb-nagyobb tudományos és tudomány-népszerűsítő dolgozata jelent meg életében, jórésztük a magyar vidék folyóirataiban

(Tiszatáj, Forrás, Alföld, Jelenkor, Új Forrás, Napjaink). Kincsek maradtak utána, felmérhetetlen értékű az az emberi-szellemi hagyaték, amit Vekerdi Lászlónak köszönhetünk. Olyan alkotó ember volt ő, akit a humaniorák és a reáliák, a múlt és a jelen, a haza és haladás ügye egyaránt izgatott, aki a „szerettem az igazságot, gyűlöltem a hazugságot” ígézetében élt. A hivataloktól viszolygott. Közfunkciót, amivel a rendszerváltás után igyekeztek, igyekeztünk volna elismerni, nem vállalt. Az üldözést jobban elviselte, mint a kitüntetést.

Vekerdi Lászlót igazságkereső szándéka, elkötelezettsége tette a hetvenes években a magyar vidék szellemi műhelyei; pl. az *Ilia Mihály szerkesztette Tiszatáj* védelmezőjévé. A jóra való hajlandóság, tettekeszség jellemezte. Határon túl rekesztett nemzetársainkkal vállalt szolidaritást a Bethlen Gábor Alapítvány egyik kezdeményezőjeként, kurátoraként. Ott volt Monoron, és velünk volt ama nevezetes találkozó a Lakiteleki sátorban is.

Ő azonban sem a demokratikus, sem a nemzeti ellenzék, hanem a *szabadon szolgáló értelmiség klasszikus képviselőjeként* vállalt szerepet és kockáza-

tot, akinek szellemi horizontját a világ tudományának és a magyar szellemi életnek a legkiválóbbjai alkotják. Nem ismerek rajta kívül senkit, aki a humán és természettudományos kultúra egységének oly eleven megtestesítője lett volna, mint ő, s akinek enciklopédikus tudása majd' mindent átfogott. Jól érzékelteti ezt a *Természet Világa* 2004/L, a 80. éves V L.-t köszöntő különszáma. Sok kiváló nemzedéktársammal együtt, szellemi atyánkként tisztelhetjük életében, akihez bizalommal fordulhattunk, akit kizsákmányolhattunk, mert fölmérhetetlen tudása bölcsességgel, szerénységgel, odafigyeléssel, segítőkészséggel párosult.

Hálás vagyok, hogy közel fél évszázadon át életem része volt, hogy tanít-

ványa, munkatársa, barátja lehettem. Köszönöm ezt szeretett leányának Juditnak is. Alapítványunk képviseletében – a XII. kerület Hegyvidéki Önkormányzattal közösen létesített – *Vekerdi László* tudós-tanár, író, könyvtáros *emléktáblát*, a meghívón szereplő Kosztolányi versidézzel *fölvatom*:

„Volt emberek.

Ha nincsenek is, vannak még. Csodák.

Nem téve semmit, nem akarva semmit, hatnak tovább.”

Kívánom: emlékjele hozzon áldást házra-hazára; embersége, igazágérzete, sokoldalú tudása, munkaszeretete és hűsége legyen követendő példa számunkra!

BAKOS ISTVÁN (Bánfa, 1943) magyar és népművelés szakon végzett az ELTE Bölcsészettudományi karán. Kutatásszervezőként, köztisztviselőként dolgozott. Részt vett a magyar felsőoktatás reformjában, majd 1994-1999. között főtitkárként, a Magyarok Világszövetsége megújításában. A Bethlen Gábor Alapítvány ügyvivő kurátora és kurátora a Lakiteleki Népfőiskola Alapítványának is. Mintegy félezer publikációja, s hét könyve jelent meg.